

ОСНОВНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО МОРЯКА В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ

Шевченко Р. І.

кандидат військових наук, доцент,
начальник кафедри Інституту Військово-Морських Сил
Національного університету «Одеська морська академія»
ORCID: 0000-0002-6398-6247

Говоров Д. В.

старший викладач Інституту Військово-Морських Сил
Національного університету «Одеська морська академія»
ORCID: 0000-0003-0401-2343

Анотація. У статті окреслено питання сформованості компетентностей, яких майбутній офіцер набуває в освітньому середовищі: 1) командні, лідерські компетентності – дозволяють курсанту-випускнику ефективно виконувати посадові обов'язки, здійснювати організаційно-управлінську діяльність, командувати підрозділом, досягаючи високих результатів, використовуючи при цьому особистий авторитет; 2) соціально-психологічні, морально-етичні, мовні компетентності – забезпечують досягнення високих результатів в процесі професійної діяльності, заснованої на ефективній комунікації з колегами і підлеглими, на навичках саморегуляції професійної поведінки; 3) загально-практичні компетентності – сприяють ефективній діяльності у сфері виконання професійних обов'язків, формування яких визнані стратегічним напрямком розвитку ВМС ЗСУ; 4) науково-аналітичні, проектні компетентності – професійно орієнтовані на вирішення завдань розробки наукових основ подальшого розвитку ЗСУ та ВМС ЗСУ, а також на підготовку висококваліфікованих офіцерських кадрів, здатних вирішувати завдання військового управління підвищеної складності.

Процес набуття зазначених компетентностей є поступовим, знаходиться під впливом чинників суб'єктивного та об'єктивного характеру, зокрема: необхідність адаптації першокурсників і випускників до нових умов і вимог в максимально короткі строки; стресогенну насиченість освітнього процесу, що викликає негативні трансформації особистості курсантів.

Мета статті – окреслення основних компетентностей, які мають бути сформовані у майбутнього офіцера ВМС ЗСУ, визначеними документами, орієнтованими на реалізацію стандартів НАТО, – досягнута. Це уможливило такі загальні висновки: освітній процес майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ у вітчизняних закладах вищої освіти являє собою поетапну, цілеспрямовану, організовану, системну діяльність з формування і розвитку у курсантів тих компетентностей, які необхідні для успішного виконання посадових обов'язків.

Ключові слова: військові моряки, ВМС ЗСУ, професійні компетентності, освітнє середовище.

Shevchenko R. I., Govorov D. V. BASIC COMPETENCES OF A MILITARY SAILOR IN THE CONTEXT OF STRATEGIC PRIORITIES OF THE DEVELOPMENT OF THE INDUSTRY

Abstract. The article outlines the formation of competencies that a future officer acquires in the educational environment: 1) command, leadership competencies to allow the post-graduate to effectively perform official duties, carry out organizational and managerial activities and exercise the command over the unit using his own authority and demonstrating high results; 2) socio-psychological, moral, ethical, linguistic competencies to ensure the achievement of high results in the process of professional activity based on effective communication with colleagues and subordinates as well as on the skills of self-controlled professional behavior; 3) general practical competencies to contribute to the effective performance of professional duties, the formation of which is recognized as a strategic direction of the development of the national Navy; 4) scientific-analytical and project competencies which are to be professionally oriented to solving the problems of developing the scientific basis for the further development of the Armed Forces and the Navy, as well as to train highly qualified officers capable of solving military management problems of increased complexity.

The process of acquiring these competencies is gradual and influenced by the factors of subjective and objective nature, in particular, the need to adapt the freshmen and graduates to the new conditions and requirements in the shortest possible time along with the stressful saturation of the educational process which is likely to cause negative personality transformations.

The purpose of the article laid down to outline the future officer's main competencies to be formed by the documents focused on the implementation of NATO standards has been achieved. This makes it possible to conclude the educational process of the future officers in domestic higher education institutions is a phased, purposeful, organized, and systematic activity on forming and developing the competencies necessary for the successful performance of assigned duties.

Key words: military sailors, Navy of the Armed Forces of Ukraine, professional competencies, educational environment.

Постановка проблеми. Готовність майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил України до захисту Батьківщини, до виконання посадових обов'язків у підрозділах і на кораблях передбачає сформованість широкого кола компетентностей, яких майбутній офіцер набуває на різних етапах освітнього процесу. Компетентнісна парадигма підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ, що орієнтована на сферу професійної діяльності, визначена Стратегією Військово-Морських Сил Збройних Сил України 2035 [4], ставить завдання підготувати нове покоління висококваліфікованих, ініціативних військовослужбовців з розвинутими лідерськими якостями; а також Програмою «Військовий моряк – 2035 – професійність і компетентність», якою передбачена зміна системи кадрового менеджменту, що має зробити професію військового моряка престижною для молоді, дасть можливість утримувати на військовій службі висококваліфікований персонал, вирішити проблему втрати кадрів, впровадити принципи, підходи та цінності країн НАТО в систему військової освіти, підготувати нове покоління висококваліфікованих, ініціативних військовослужбовців з розвинутими лідерськими якостями. При цьому система вищої освіти, яка має підготувати військового моряка до того, щоб він з першого дня міг виконувати обов'язки за посадою після його призначення, при тому, що зміст підготовки повинен відповідати сьогоденню, зміна програм повинна відбуватися за необхідності» [3]. Зазначимо, що Програма визначає рівень професійної компетентності як «показник рівня підготовленості військовослужбовця, спроможного з високою якістю та ефективністю виконувати свої обов'язки на конкретній посаді», що має знайти відображення у професійних стандартах, освітніх програмах та змістовно-технологічній складовій частині освітнього процесу підготовки майбутніх військово-морських фахівців, зокрема й офіцерів [3].

Аналіз останніх досліджень. Питанням підготовки військових моряків присвячено низку публікацій співробітників Інституту Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія», здійснених в рамках виконання дисертаційних досліджень: В. Ворони (з проблематики підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ до соціально-психологічної роботи у підрозділах); О. Злобіної (з питань практичної підготовки офіцерів тактичного рівня ВМС ЗСУ), І. Попроцького (з проблематики імплементації досвіду підготовки військових моряків у Болгарії та Румунії у вітчизняну систему вищої військової освіти), О. Чернявського (щодо системи підготовки військових моряків до професійної діяльності в стандартизованих умовах і умовах невизначеності), В. Шемчука (з проблематики формування готовності військових моряків до здійснення особистого захисту) та авторських публікацій з питань ступеневої підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня ВМС ЗСУ.

Метою статті визначаємо окреслення основних компетентностей, які мають бути сформовані у майбутнього офіцера ВМС ЗСУ, визначеними документами, орієнтованими на реалізацію стандартів НАТО.

Виклад основного матеріалу. Звернемо увагу на те, що аналіз чинних нормативно-правових актів, зокрема дослідження «Білої книги 2018. Збройні сили України» [1], а також Положення про корабельну службу у Військово-Морських Силах Збройних Сил України» та Положення про організацію освітнього процесу в Інституті Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія» [2] дозволили систематизувати компетентності, які необхідні майбутньому офіцеру ВМС ЗСУ:

1. Командні, лідерські компетентності (КЛК) – дозволяють курсанту-випускнику ефективно виконувати посадові обов'язки, здійснювати організаційно-управлінську

діяльність, командувати підрозділом, досягаючи високих результатів, використовуючи при цьому особистий авторитет. У «Білій книзі 2018. Збройні сили України» наголошується на тому, що в освітньому процесі основні зусилля мають зосереджуватися на напряму підготовки «командира-лідера», спроможного організувати та забезпечувати діяльність підрозділів і військових частин, управляти ними безпосередньо в бойових умовах [1, с. 88].

2. Соціально-психологічні, морально-етичні, мовні компетентності (СПММК) – забезпечують досягнення високих результатів в процесі професійної діяльності, заснованої на ефективній комунікації з колегами і підлеглими, на навичках саморегуляції професійної поведінки. З цього приводу у «Білій книзі 2018. Збройні сили України» зазначається, що у освітньому процесі значну увагу має бути приділено набуттю майбутніми офіцерами морально-психологічної стійкості та здатності ефективно керувати підлеглими в умовах підвищених психологічних навантажень; також наголошується на необхідності формування спроможності до мовної сумісності з представниками держав – членів НАТО [1, с. 90].

3. Загально-практичні компетентності (ЗПК) – сприяють ефективній діяльності у сфері виконання професійних обов'язків, формування яких у Програмі «Військовий моряк – 2035» визнані стратегічним напрямком розвитку ВМС ЗСУ.

Зазначені компетентності є ключовими і мають бути сформовані на рівні бакалаврату у всіх випускників, а так звана «глибина» їх засвоєння залежить від напряму і рівня підготовки майбутнього офіцера ВМС ЗСУ.

4. Водночас навчання майбутнього офіцера в магістратурі висуває вимогу формування специфічних компетентностей. Йдеться про науково-аналітичні, проектні компетентності (НПАК) – професійно орієнтовані на вирішення завдань розробки наукових основ подальшого розвитку ЗСУ та ВМС ЗСУ в широкому колі проблем військового будівництва, а також на підготовку висококваліфікованих офіцерських кадрів, здатних вирішувати завдання військового управління підвищеної складності [1, с. 88].

Цей рівень освіти відповідає тому, що в останні роки система військової освіти розвивалася в тісній співпраці з військовою наукою та спрямована на досягнення високого рівня підготовки військових фахівців і вирішення актуальних наукових завдань через інтеграцію військової освіти і науки, ефективне використання матеріально-технічних, фінансових, кадрових та інформаційних ресурсів.

Безпосередньо освітній процес реалізується на основі цільової педагогічної програми, яка передбачає виконання курсантом функціональних обов'язків командира підрозділу (залежно від курсу навчання) як в межах навчальної роботи під керівництвом викладачів і командирів підрозділів (на заняттях, при несенні служби в наряді, в період проведення практик і стажувань), так і в ході заходів, передбачених розпорядком дня у позанавчальний час (тренування і тренажі, методичні заняття, спортивно-масова робота та культурно-досугова робота, виконання посадових обов'язків з управління підрозділами в повсякденній діяльності) і в результаті навмисних і ненавмисних дій середовища, педагогів, колективу курсантів та інших факторів (за рахунок створення необхідної інфраструктури у військовому середовищі ЗВО). При цьому курсанти виступають активними учасниками цього процесу як особистості, які самоорганізуються і саморозвиваються як суб'єкти підготовки до практичної командної і педагогічної діяльності.

Звернемо увагу, що формування професійної компетентності випускників, майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ відбувається в ступеневому освітньому середовищі і враховує особливості взаємодії елементів освітнього комплексу, а також результати професійного та особистісного становлення військового фахівця.

Зазначимо, процес набуття зазначених компетентностей є поступовим, знаходиться під впливом чинників суб'єктивного та об'єктивного характеру. Зокрема, йдеться про:

– необхідність адаптації першокурсників і випускників до нових умов і вимог в максимально короткі строки.

– стресогенну насиченість навчально-виховного процесу у вітчизняних закладах

освіти, що викликає негативні трансформації особистості курсантів незалежно від ступеня успішності навчання. Навчання майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ у вітчизняних закладах освіти має ряд особливостей, до яких, в першу чергу, слід віднести здійснення навчальної діяльності на тлі військово-професійної адаптації курсантів, що значно збільшує загальне навантаження, обмежує час сприйняття і засвоєння складної навчальної інформації. Все це здійснюється на тлі жорсткої регламентації життєдіяльності в цілому. При цьому в жодному з цивільних ЗВО навчання не тягне за собою настільки суттєвої ломки життєвого стереотипу, що дозволяє охарактеризувати навчально-професійну діяльність курсантів як діяльність, що супроводжується нервовим і емоційним напруженням, що вимагає значних адаптаційних зусиль;

- синтез навчальної та військово-службової діяльності; військової освіти і цивільних спеціальностей, що зумовлює збільшення числа навчальних дисциплін;

- наявність тимчасового інтервалу між придбанням необхідних знань і навичок та їх застосуванням в реальній обстановці військової служби на кораблях і в підрозділах ВМС ЗСУ;

- зниження у курсантів, як правило на третьому курсі, мотивації до навчальної діяльності, що призводить до їх відрахування; при тому, що необхідність виконання замовлення на підготовку офіцерів змушує «тягти» курсантів, які не мають прагнення до військово-морської служби, як мінімум, до 4 курсу. Ці офіцери в подальшому виявляють себе як безініціативні, невмотивовані військовослужбовці, які не здатні до командування підрозділами, виконання посадових обов'язків.

Дані особливості важливо враховувати при розробці освітніх програм, документів, методик, які визначають зміст ступеневої підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ у вітчизняних закладах освіти, звертаючи особливу увагу на процес мотивації навчальної діяльності.

Розглядаючи освітнє середовище вітчизняних закладів освіти, зазначимо, що воно являє собою сукупність як об'єктивно наявних, так і спеціально створених суспільних, духовних, педагогічних і матеріальних умов військової освіти, що надають цілеспрямований вплив

на формування і розвиток особистості майбутнього офіцера ВМС ЗСУ.

Це середовище, на нашу думку, складається з двох компонентів:

- 1) матеріальний, який являє собою матеріальні предмети, що оточують курсанта в процесі набуття освіти: учбову літературу, комп'ютерну техніку, засоби наочності, озброєння і військову техніку, предмети військового побуту, військову форму одягу, аксесуари і т. ін.) [4];

- 2) нематеріальний компонент втілюється у виховній сфері вітчизняного закладу освіти. Основою положим і стабілізуючим елементом виховної сфери тут є духовне і моральне виховання курсантів, визначення істинних духовних і моральних орієнтирів і використання їх у формуванні світогляду курсанта.

Обидва цих компонента повинні знаходитися в постійному полі зору педагогічного колективу, керівництва військових університетів з тим, щоб процес управління формуванням вищевказаних компетенцій відбувався з належним рівнем ефективності в плані виховної роботи, а також з урахуванням необхідності постійного удосконалення матеріально-технічної та інформаційної бази закладу вищої освіти.

Фактично йдеться про формування Кампуса нового зразку відповідно до положень Програми «Військовий моряк – 2035: професійність і компетентність», що має на меті створення зручної, компактної і високотехнологічної інфраструктури вітчизняних закладів освіти, що у подальшому надасть можливість створювати творчу атмосферу, яка б спонукала майбутнього офіцера до високої працездатності та самовіддачі під час навчання та знижувала емоційне та психологічне навантаження курсанта, що обумовлено специфікою його діяльності [3].

Висновки. Освітній процес майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ у вітчизняних закладах вищої освіти являє собою поетапну, цілеспрямовану, організовану, системну діяльність з формування і розвитку у курсантів тих компетенцій, які необхідні для успішного виконання посадових обов'язків. *Перспективами* подальших досліджень вбачаємо актуалізацію питань освітньо-професійної підготовки військових моряків в умовах воєнного часу.

Література:

1. Біла книга – 2018. Збройні Сили України. URL: <http://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB-2018.pdf>.
2. Положення про організацію освітнього процесу в Інституті Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія». URL: <http://fvms.onma.edu.ua/Положення%20про%20організацію%20освітнього%20процесу%20Інституту%20ВМС.pdf>.
3. Програма Військовий моряк – 2035 професійність і компетентність (ПіК). URL: <https://navy.mil.gov.ua/prezentatsiya-programy-vijskovuj-moryak-2035/>.
4. Стратегія Військово-Морських Сил Збройних Сил України 2035. URL: <https://navy.mil.gov.ua/strategiya-vijskovo-morskyh-syl-zbrojnyh-syl-ukrayiny-2035/>.

References:

1. Ministerstvo oborony Ukrainy (2018). Bila knyha – 2018. Zbroini Syly Ukrainy [White book – 2018. Armed Forces of Ukraine]. Kyiv, 172 p. [in Ukrainian].
2. Polozhennia pro orhanizatsiiu osvithnoho protsesu v Instytuti Viyskovo-Morskykh Syl Natsionalnoho universytetu “Odeska morskа akademiia” [Regulations on the organization of the educational process at the Institute of Naval Forces of the National University “Odesa Maritime Academy”]. Retrieved from: <http://fvms.onma.edu.ua/Положення%20про%20організацію%20освітнього%20процесу%20Інституту%20ВМС.pdf> [in Ukrainian].
3. Viiskovo-Morski Syly Zbroinykh Syl Ukrainy. Prohrama Viiskovyi moriak – 2035 profesiinist i kompetentnist (PiK) [Program Military sailor – 2035 professionalism and competence (PiC)]. Retrieved from: <https://navy.mil.gov.ua/prezentatsiya-programy-vijskovuj-moryak-2035/> [in Ukrainian].
4. Viiskovo-Morski Syly Zbroinykh Syl Ukrainy (2019). Stratehiia Viiskovo-Morskykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy 2035 [Strategy of the Naval Forces of the Armed Forces of Ukraine 2035]. Retrieved from: <https://navy.mil.gov.ua/strategiya-vijskovo-morskyh-syl-zbrojnyh-syl-ukrayiny-2035/> [in Ukrainian].